

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Lukáš Navrátil

Zásada nemo tenetur se ipsum accusare

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování: 04.10.2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 77 952 znaků včetně mezer.

.....

Lukáš Navrátil

V Praze dne 09.10.2024

Poděkování

Rád bych poděkoval panu JUDr. Rudolfovi Vokounovi, CSc., za jeho věcné připomínky k práci, za jeho konzultaci a nasměrování v úvodní fázi psaní. Dále bych rád poděkoval své rodině za neskonalou podporu při psaní práce ale také po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod	5
1. Pojem zásady nemo tenetur se ipsum accusare	7
2. Vývoj zásady nemo tenetur se ipsum accusare	8
2.1. První zmínky o zásadě.....	8
2.2. Období středověku a rozvoj útrpného práva	9
2.3. Raný novověk a dopad osvícenství	10
2.4. Nemo tenetur v období moderních dějin.....	11
2.4.1. Konec absolutismu	11
2.4.2. Excesy v období socialismu	12
2.5. Závěr.....	14
3. Nemo tenetur v platném právu	15
3.1. Ústavní základ	15
3.2. Zákonná úprava	17
3.3. Nemo tenetur v judikatuře.....	18
3.3.1. Saunders vs. Spojené království.....	18
3.3.2. Jalloh vs. Německo	19
3.3.3. Funke vs. Francie	20
4. Nemo tenetur v trestním a správním řízení	21
4.1. Nemo tenetur vs. veřejný zájem v identifikačních úkonech	21
4.1.1. Prohlídka těla a jiné obdobné neinvazivní úkony	22
4.1.2. Odběr krve a úkony související se zásahem do tělesné integrity	22
4.1.3. Udělení pořádkové pokuty za odmítnutí strpět odběr	24
4.2. Vydání věci	26
4.3. Vydání věci právníckou osobou	28
Závěr.....	31
Seznam použitých zkratk.....	34
Seznam použitých zdrojů	35
Abstrakt	40
Abstract	41

Úvod

Zásada *nemo tenetur se ipsum accusare* představuje jednu z nejdůležitějších právních zásad nejen v trestním řízení. Jejím nejčastějším překladem z latiny je „nikdo nesmí být nucen, aby sám sebe obviňoval“ a je zásadní pro ochranu práv osob proti nímž trestní řízení směřuje a také nedílnou součástí práva na spravedlivý proces. Kořeny zásady sahají hluboko do historie a jsou úzce spojeny s vývojem trestního řízení, jak jej známe dnes.

I samotný turbulentní vývoj zásady poukazuje na její důležitost. Úvahy o zásadě a snahy o její prosazení můžeme v právní vědě pozorovat již od prvních zmínek, jež pochází z prvního století před naším letopočtem, až do období osvícenství, kdy se na našem území začaly důrazněji projevovat dopady zásady na právní řád. Zásada tak sehrála významnou roli při vývoji od inkvizičního řízení k modernímu trestnímu procesu, který je založen na akuzačním principu, tedy na zásadě obžalovací. Neméně zajímavým vývojem prošla zásada také v angloamerickém právu, kde byla dokonce uzákoněna o poznání dříve než v Evropě. Vývoj zásady je tak pestrý, že by jistě mohl být sám o sobě náplní kvalifikační práce, ale jelikož není mým cílem jej celý obsáhnout, rozhodnul jsem se zaměřit zejména na vývoj zásady v kontinentálním právu na území dnešní České republiky.

V současné době je zákonná úprava zásady u nás poměrně roztržštěná. Základní úprava zásady na ústavní úrovni vyplývá zejména z článků 37 odst. 1 a 40 odst. 4 Listiny. Judikatura ji také vyvozuje z práva na spravedlivý proces a zásady *presumpce nevinny*. Tato úprava ale neposkytuje celistvé vymezení zásady. Obecné vymezení zásady nenajdeme ani na zákonné úrovni, kde se jen místy objevují zmínky o zásadě v konkrétních institucích, které se ale vztahují pouze na konkrétní situace a mnohdy je bez znalosti judikatury nelze správně aplikovat na konkrétní případy.

K zajímavosti tohoto tématu také velmi přispívá to, že období vývoje zásady v našem právním řádu zdaleka není u konce. Jen za posledních dvacet let došlo k zásadnímu vývoji v judikatuře, a to to jak evropské, tak tuzemské. Dopad zásady *nemo tenetur* je v mnoha procesních institucích ožehavým tématem a v některých případech stále nepanuje shoda na tom, kde přesně jsou vyznačeny meze zásady *nemo tenetur*.

Cílem této práce je nejen zkoumat právní vývoj a současné právní zakotvení zásady *nemo tenetur se ipsum accusare* v zákoně a v judikatuře, ale také se zamyslet nad dalšími faktory, které sehrávají zásadní roli při určování mezí zásady v konkrétních případech. Proč je zásada *nemo tenetur* předmětem tolika sporů a proti jakým hodnotám vlastně stojí?

Na tyto otázky se snažím odpovědět v následujících čtyřech kapitolách. První z nich je úvodem do tématu, kde se zabývám původem pojmu zásady a jeho relevancí pro její výklad v dnešní době. Následně se zabývám obsahem pojmu zásady a jeho srozumitelným vysvětlením.

Ve druhé kapitole se věnuji historickému vývoji v kontinentálním právu. Začínám prvním známým uplatněním zásady, po kterém z hlediska uplatnění zásady následovalo období temna, ve kterém práva obviněného byla zcela minimální, proces byl založen na inkvizičním řízení a nucení k sebeobviňování bylo jedním z nejběžnějších prostředků k získávání důkazů. Dále se zabývám postupným zaváděním zásady nemo tenetur do našeho právního řádu a jejím vývojem v období moderních dějin.

Ve třetí kapitole se věnuji ukotvení zásady v platném právu, počínaje úpravou na ústavní, tedy nejvyšší úrovni, ze které zásada nemo tenetur vychází. Shrnutí úpravy na zákonné úrovni je velmi obtížné, jelikož lze v literě zákona nalézat pouze útržky z obsahu zásady, rozprostřené do několika zákonů jako Trestní řád, Správní řád, Zákon o Policii České republiky a další. Dále jsem se také zaměřil na evropskou judikaturu, která je pravděpodobně největším pramenem a je dále reflektována jak v zákoně, tak v judikatuře českých soudů. Judikatura Soudního dvora Evropské Unie je tak klíčová pro porozumění metodice uplatňování zásady.

Ve čtvrté a poslední kapitole jsem vybral konkrétní kazuistiky tak, abych pomocí nich mohl nejen poukázat na vývoj v judikatuře ústavního soudu, který je pro výklad zásady i její aplikaci zcela klíčový, ale také jsem na příkladech demonstroval, jaké další maximy stojí při uplatňování zásady proti sobě a jak je nahlíženo na jejich proporcionalitu.

K sepsání práce na téma zákazu nucení k sebeobviňování mě mimo výše uvedené motivovala právní praxe u policejního orgánu, kterou jsem v průběhu studia na fakultě absolvoval a kde jsem na tento princip v praxi narazil a měl jsem příležitost sledovat, jak k němu přistupují příslušníci kriminální policie. Je velmi překvapivé, jak málo je toto téma upraveno v zákoně i odborné literatuře přesto, že se s principem nemo tenetur orgány činné v trestním řízení potýkají téměř na denní bázi.

1. Pojem zásady nemo tenetur se ipsum accusare

Zásada nemo tenetur se ipsum accusare (dále zásada nemo tenetur) se doslovně překládá z latiny jako „nikdo nesmí být nucen, aby sám sebe obviňoval“. Jedná se o ústavně zakotvenou zásadu, která se nejčastěji projevuje v trestním řízení, ale její projevy lze nalézt mimo jiné i v oblasti správního práva, a to zejména v přestupkovém řízení. Dalo by se tak říci, že se zásada nejvíce projevuje v řízeních, kdy dochází k ukládání veřejnoprávních sankcí.¹ Zákaz nucení obviněného k sebeobviňování bývá také často označován jako nemo tenetur se ipsum prodere „nikdo nesmí být nucen, aby sám sebe zrazoval (viz latinské *prōdō* – zrazovat, odhalovat)²“, který je při striktně doslovném pojetí o něco širší a vztahuje se na jakékoliv jednání obviněného, které je v jeho neprospěch³, nebo také jako „nemo tenetur edere instrumenta contra se“ neboli „nikdo nesmí být nucen k vydání důkazu proti sobě samému.“ V praxi i v odborné literatuře se ale význam těchto latinských označení prolíná, v jejich významu povětšinou není činěn rozdíl a jednotlivé pojmy tak splývají ve zkratku „nemo tenetur“ nebo „nemo tenetur se ipsum accusare et prodere“, obsahové odchylky u jednotlivých nuancí jsou ale pouze minimální.⁴

Latinským názvem zásady se zabýval také Ústavní soud ve svých nálezech, když se ve snaze dosáhnout co nejpřesnějšího gramatického výkladu zaměřil na jazykový rozbor latinského slovesa *teneō*, *tenēre*⁵, jež se do češtiny dle slovníku překládá jako „pevně držeti“ či dokonce dokonavé „býti svázán“.⁶ Ústavní soud tak poukazuje na to, že i samotná latinská formulace vyjadřuje jakou intenzitu zásahu již nelze tolerovat.⁷

Podle čl. 37 odst. 1 Listiny základních práv a svobod má každý právo odepřít výpověď, pokud by tím sobě nebo osobě blízké mohl přivodit nebezpečí trestního stíhání, což se dle judikatury ÚS vztahuje také na svědky a právnické osoby (viz kapitola 3.1). Z mlčení zmíněných osob tak nesmí být vyvozovány žádné nepříznivé důsledky. Zásada je propojena též

---

¹ MATES, Pavel a PŮRY, František. Zákaz nucení k sebeobviňování [online]. Advokátní deník, 27. března 2019 [cit. 2024-09-20]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/03/27/zakaz-nuceni-k-sebeobvinovani/>.

² HLAVÁČKOVÁ, Soňa. Slovníček základních pojmů a textů k římskému právu. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 85. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1421/podzim2014/LJBcA02a/um/slovnicek.pdf>.

³ ROGAL, Klaus. Der Beschuldigte als Beweismittel gegen sich selbst. Berlin: Duncker & Humblot, 1977. ISBN 978-3-428-03780-3. str 17-20 pozn. Při práci s textem v cizím jazyce jsem při tvorbě práce užíval internetových překladačů (Google překladač a DeepL translate).

⁴ MATES, Pavel a PŮRY, František. Zákaz nucení k sebeobviňování [online]. Advokátní deník, 27. března 2019 [cit. 2024-09-20]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/03/27/zakaz-nuceni-k-sebeobvinovani/>.

⁵ Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2010 sp. zn. Pl. ÚS – st. 30/10–1. In: Systém ASPI [online]. Wolters Kluwer [cit. 2024-09-19]. Dostupné z: [https://www.aspi.cz.\[paywall\]](https://www.aspi.cz.[paywall]) ISSN 2336-517X.

⁶ J. M. Pražák, F. Novotný, J. Sedláček, Latinsko-český slovník k potřebě gymnasií a reálných gymnasií, 15. vydání, Praha 1941, str. 1200-1201.

⁷ Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2010 sp. zn. Pl. ÚS – st. 30/10–1. In: Systém ASPI [online]. Wolters Kluwer [cit. 2024-09-19]. Dostupné z: [https://www.aspi.cz.\[paywall\]](https://www.aspi.cz.[paywall]) ISSN 2336-517X.

s presumpcí nevinu, která je pro její aplikaci zcela klíčová a dále též s právem na spravedlivý proces, jelikož je považována za jeho nezbytnou součást.

Zákaz sebeobviňování je tedy ze své podstaty osobním právem spočívajícím v myšlence, že je právem každého člověka zachovat v tajnosti svá vlastní přestoupení a nelze od něj očekávat, že jejich prozrazením ohrozí své vlastní právní postavení. Zároveň je neoddělitelnou a nepostradatelnou součástí naší procesní etiky s dlouhým historickým vývojem.⁸

2. Vývoj zásady *nemo tenetur se ipsum accusare*

2.1. První zmínky o zásadě

I když by samotná latinská formulace mohla vyvolat domněnku, že počátky zásady můžeme nalézt v římském právu, tak v římském řízení před soudem projevy této zásady příliš znatelné nebyly. U některých osob, zejména otroků, ale v některých případech i u plnoprávných římských občanů, bylo běžné užívání mučení k vynucení přiznání či svědectví.⁹

Jedna z prvních zmínek o uplatnění zásady *nemo tenetur* v právním systému pochází z hebrejského Talmudu, konkrétně se vyskytuje v kapitole 9b knihy Sanhedrin¹⁰, která popisuje fungování tehdejšího židovského nejvyššího soudu, jež působil od prvního století před Kristem až do pádu Jeruzalémského chrámu v roce 70 p. Kr.¹¹

Ve zmíněné kapitole 9b se uvádí, že obviněný nejenže nesměl být nucen, ale dokonce nemohl ani dobrovolně uvádět důkazy proti své osobě, a pokud by tak učinil, soud by k takové výpovědi nepřihlížel v té části, která by byla obviněnému k újmě. Jedná se tak o absolutní zákaz sebeobvinění.¹² Toto pravidlo vycházelo z práva odepřít výpověď vůči osobě blízké, jež je uvedeno ve 27 kapitole knihy Sanhedrin, „nikdo nestojí člověku blíže než on sám sobě, a nikdo ze sebe nesmí dělat zločince.“¹³ Původ tohoto pravidla ve starověkém židovském soudním

---

⁸ ROGAL, Klaus. *Der Beschuldigte als Beweismittel gegen sich selbst*. Berlin: Duncker & Humblot, 1977. ISBN 978-3-428-03780-3. str. 169 *k překladu byl využit internetový překладаč*.

⁹ LOWELL, A. Lawrence. *The Judicial Use of Torture. Part I*. Harvard Law Review [online]. 1897, roč. 11, č. 4, str. 220–233 [cit. 2024-08-09]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/1321315>.

¹⁰ Sanhedrin. Online. Sefaria. Dostupné z: <https://www.sefaria.org/Sanhedrin.9b.8?lang=bi>. [cit. 2024-07-20].

¹¹ Britannica, The Editors of Encyclopaedia. Sanhedrin [online]. Encyclopedia Britannica, 14. červen 2024 [cit. 2024-07-20]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/sanhedrin>.

¹² COHEN, Abraham. *Everyman's Talmud: The Major Teachings of the Rabbinic Sages*. [online]. New York: Harper & Brothers, 1949, s. 314 [cit. 2024-08-09]. Dostupné z: <https://archive.org/details/abraham-cohen-everymans-talmud.-the-major-teachings-of-the-rabbinic-sages/page/314/mode/2up?q=sanh>.

¹³ MUSIL, Jan. 4/2009: *Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare)* [online]. Ministerstvo vnitra ČR, 2009 [cit. 2024-08-09]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>.

systému sahá až do Páté knihy Mojžíšovy, tedy Deuteronomia, kde v kapitole 17 ve verši 6 stojí: „Ten, kdo má zemřít, bude usmrčen na základě výpovědi dvou nebo tří svědků. Nebude usmrčen na základě výpovědi jediného svědka.“ Toto ustanovení vedlo k výkladu, že výpověď obžalovaného není dostačující pro odsouzení.¹⁴

2.2. Období středověku a rozvoj útrpného práva

V období raného středověku je možné dohledat pouze několik zmínek, které se vztahují k uplatnění zásady *nemo tenetur*. Jedná se zejména o projevy osobností, jež se podílely na utváření raného kanonického práva. Jako příklad lze uvést Aurelia Augustina a jeho dílo *De civitate dei*. Sv. Augustýn se v tomto díle zabýval problematikou, zda se jedná o hřích, když se neviný člověk při mučení lživě přiznává a sv. Augustýn tak poukazuje na nesmyslnost takového procesu.¹⁵ Jednalo se ale spíše o filozofické a etické úvahy, jak jednat v právním systému, kde právo na odepření výpovědi před soudem není uplatňováno. Většina historických pramenů a odborné literatury se shoduje, že v sekulárním právu od této zásady bylo upouštěno a převažoval zájem o co nejrychlejší dopadení pachatele, což také vedlo k častému potlačování i dalších zásad, které bychom dnes považovali za samozřejmé, jako například zásada *presumpce nevinny*.¹⁶

Jedním z největších excesů ze zásady *nemo tenetur* je tzv. útrpné právo, jež bylo hojně uplatňováno po celou dobu středověku, a také v období raného novověku. Nejenže tak bylo po obviněném vyžadováno doznání ke spáchání trestného činu, ale doznání mělo být vynuceno, a to nejčastěji za použití mučení.

V průběhu času se intenzita užití útrpného práva postupně mírně snižovala, přesto ale v tomto období lze jen stěží nalézat omezení nucení obviněného k sebeobviňování. Ve 14. století bylo běžné přistoupit k mučení i po úplném doznání obviněného, aby jeho výpověď byla takto ještě prověřena.¹⁷ V roce 1532 byl Karlem V. Habsburským vydán trestní kodex *Constitutio criminalis Carolina*, který stanovil, že přiznání, ke kterému došlo bezprostředně v průběhu mučení je samo o sobě neplatné, a obviněný jej tak musel následně ještě potvrdit. Tento krok směrem k zásadě *nemo tenetur* měl bohužel převážně formální charakter, aby tak

---

¹⁴ ROGAL, Klaus. *Der Beschuldigte als Beweismittel gegen sich selbst*. Berlin: Duncker & Humblot, 1977. ISBN 978-3-428-03780-3. str 70-73.

¹⁵ AUGUSTINUS, Aurelius. *De civitate Dei*. str. 394.

¹⁶ ROGAL, Klaus. *Der Beschuldigte als Beweismittel gegen sich selbst*. Berlin: Duncker & Humblot, 1977. ISBN 978-3-428-03780-3.

¹⁷ DURDÍK, Tomáš. *Právo útrpné* [online]. Sdružení Hradu na Malši, [cit. 2024-09-07]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20070219024744/http://www.hradynamalsi.cz/akce.html>.

mohla být fakticky vynucené výpovědi přidána nálepka výpovědi nevynucené. V případě, že soudce pojal podezření, že obviněný i po předchozím přiznání odmítá vinu s cílem obstruovat, mohl jeho přiznání nahradit svědectvími o jeho přiznání.¹⁸ Dle *Constitutio criminalis Carolina* stojí trestní právo pevně na inkvizičním principu, a doznání společně se svědectvími hraje zcela stěžejní roli. Je zde podrobně popsáno uplatňování tortury a ze samotného textu zákona je patrné, že pachatel, který by se chtěl vyhnout mučení musí předvést přesvědčivé důkazy nebo svědky, kteří by vyloučili jeho možnou účast na trestném činu.¹⁹ Obviněný tedy v podstatě nesl důkazní břemeno pro prokázání své nevinu, přičemž musel vypovídat pravdivě pod hrozbou přísného trestu.²⁰

2.3. Raný novověk a dopad osvícenství

Tento stav dále přetrvával v následujících stoletích. Dílčí změny přinesl trestní zákoník *Constitutio criminalis Josefina*, jež byl v roce 1707 vydán císařem Josefem I., jehož působnost byla vymezena na země koruny České, který sjednotil pravidla pro vedení inkvizičního řízení. Z hlediska zásady *nemo tenetur* nepřinesl zásadní změny ani zákoník *Constitutio criminalis Theresiana*, který v roce 1768 zavedla panovnice Marie Terezie. I tak bych ale zavedené změny označil jako: „první krůčky směrem k zásadě *nemo tenetur*.“ Zákoník jednoznačně prosazoval formální důkazní teorii a doznání zůstává královnou důkazů (*regina probatorium*). Přetrvávala také presumpce viny, kdy důkazní břemeno zůstává zejména u podezření na spáchání těžkých zločinů zcela na obžalovaném, jehož pozice byla ještě o to horší, když nemohl mít v průběhu většiny trestního stíhání obhájce. Soudce i žalobce byl jednou a tou samou osobou, a i v případě osvobození neexistovala překážka věci rozhodnuté a řízení mohlo být znovu z úřední moci kdykoliv obnoveno. Zákoník ale přinesl i několik progresivních změn, zejména nastavil striktní hranice pro užití tortury v důkazním řízení a zakazuje její uplatnění na dětech, těhotných ženách, duševně chorých a členech šlechtického stavu (nejedná-li se o ty nejzávažnější zločiny). Patrné jsou i snahy o dosažení proporcionality uplatňování zmíněného institutu, kdy nesměl být použit proti osobám, kdy jeho samotné uplatnění by bylo větším trestem, než je trest, který obžalovanému hrozil.

---

¹⁸ Karel V. § 91 *Constitutio Criminalis Carolina*. Svata říše římská 1532.

¹⁹ Karel V. § 29 *Constitutio Criminalis Carolina*. Svata říše římská 1532.

²⁰ MUSIL, Jan, Princip *nemo tenetur*. In FENYK, Jaroslav a kol, Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. 1. vydání. Praha, 2007.

Ke zrušení uplatnění tortury jako formální součásti došlo císařským rozhodnutím v roce 1776. V Obecném soudním řádu kriminálním, vydaném císařem Josefem II., byly ale i přes formální odstranění tortury zavedeny tresty za neposlušnost soudu, které je možné uložit například i při zapírání zjevné viny, a které v podstatě plnily ten samý účel.²¹

Další významnou kodifikací byl Zákon o zločinech a těžkých policejních přestupcích, jež je dodnes považován za, na svou dobu, velmi povedený.²² Velkou část ustanovení ale převzal ze svého předchůdce, byl totiž zejména jeho zdokonalením, takže se ani tentokrát nedočkáme zakotvení zásady nemo tenetur. Zákon o zločinech a těžkých policejních přestupcích zásadně ovlivnil vývoj trestního práva téměř na dalších 150 let, jelikož z něj trestní zákoník z roku 1852 přejal většinu jeho ustanovení a někdy dokonce bývá označen jako jeho novelizace.²³ I tak je ale toto období pro vývoj zásady nemo tenetur významné, vlivem revolučních hnutí a výrazného tlaku veřejnosti totiž v roce 1848 došlo ke zrušení již dříve zmiňovaných trestů za neposlušnost soudu. Dva roky nato (dne 17. 1. 1850) byl vydán nový procesní řád, který trestní řízení stavěl na zásadě volného hodnocení důkazů, zásadě obžalovací a principu ústnosti a veřejnosti. Byl dále zaveden institut státního zástupce a došlo tak k ústupu od inkvizičního procesu. Tyto změny ale neměly dlouhého trvání, revoluční hnutí bylo poraženo a během tří let byla většina těchto změn odbourána a trestní řízení se opět vrátilo k zásadám inkvizičního procesu.

2.4. Nemo tenetur v období moderních dějin

2.4.1. Konec absolutismu

V českých zemích došlo v následujících letech k porážce absolutismu, což sebou přineslo postupnou liberalizaci trestního procesu. Zásadní pro trestní řízení byla Prosincová ústava z roku 1867, která znamenala definitivní odklon od procesu založeného na inkvizici a zakotvila zásadu obžalovací. O změnu se významně zasadil Anton Julius Glaser, profesor na právnické fakultě ve Vídni, který velkou část své kariéry usiloval o posílení práv obviněného a ostře se stavěl proti dosavadnímu inkvizičnímu výslechu, který označil jako „past na obviněného“ přičemž se často odvolával na C. J. A. Mittermaiera²⁴ a britskou jurisprudenci,

---

²¹ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010., Leges ISBN 978-80-87212-39-4. s. 188-189.

²² PEJSKAROVÁ, Adéla. České a československé právní dějiny: pracovní sešit. 1. vydání. Praha: Všeherd, spolek českých právníků, 2016. ISBN 978-80-85305-50-0.

²³ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010, str. 188-189. Leges ISBN 978-80-87212-39-4.s. 194.

²⁴ Pozn. Carl Joseph Anton Mittermaier – Jeden z nejvýznamnějších německých právníků 19. stol.

kde zásada nemo tenetur již zakotvena byla.²⁵ Glaser se následně stal ministrem spravedlnosti Předlitavska a dostal tak příležitost své myšlenky uvést v praxi. Tyto změny se následně plně projeví v kodifikaci trestního řádu z roku 1873 (tzv. Glaserovu trestnímu řádu), který se vracel k zásadám, které přinesl již dříve zmíněný trestní řád z roku 1850 a dále je rozvíjel.²⁶ Z pohledu zásady nemo tenetur je z výše zmíněného zákona č. 119/1873 klíčový § 202, který zní: „Není dovoleno, obviněnému ani ničeho připovídati ani křivě předstírat, ani mu hroziti, ani prostředků donucovacích užívati k tomu konci, aby přiveden byl k přiznání nebo aby něco jiného určitého pověděl. Také se nemá vyšetřování přípravné protahovati v tom snažení, aby se obdrželo přiznání.“²⁷ Tímto ustanovením bylo završeno období vývoje směřujícího ke stabilnímu uzákonění zásady nemo tenetur. Toto ustanovení tak ukončilo dlouhé období, kdy zásada nemo tenetur nebyla ustáleně zakotvena ani naplňována v soudním řízení a položilo základ pro další rozvoj této zásady a její rostoucí dopad na jednotlivé fáze trestního řízení, jak je známe dnes. Tento trestní řád byl účinný až do roku 1950, kdy byl nahrazen zákonem 87/1950 Sb.

2.4.2. Excesy v období socialismu

S výjimkou období světových válek, kdy došlo k narušení právního státu platil tento stav až do roku 1948, kdy u nás došlo ke komunistickému převratu. De jure sice zůstal v platnosti onen trestní řád z roku 1873, ale v praxi byla situace zcela odlišná. „Ustanoveními trestního řádu se však necítily být orgány činné v trestním řízení vázány. Pro přípravné řízení bylo typické vynucené doznání, kterému byla přikládána zásadní váha, neprověření obhajoby, porušování zásady materiální pravdy, absence kontroly prokurátora nad vyšetřováním.“²⁸ Podobně tomu bylo i v řízení před soudem, kdy docházelo k nezákonným zásahům moci výkonné do jednotlivých případů.

---

²⁵ ROGAL, Klaus. Der Beschuldigte als Beweismittel gegen sich selbst. Berlin: Duncker & Humblot, 1977. ISBN 978-3-428-03780-3s. 98-99.

²⁶ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010, str. 188-189. Leges ISBN 978-80-87212-39-4.

²⁷ Zákon č. 119/1873 Ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního [online] Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjyg4zv6mjrhexgg3brfuya#>.

²⁸ GRIVNA, Stanislav a GRIVNOVÁ, Olga. Trestní proces. In: Komunistické právo v Československu [online]. 1. vydání Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009, str. 585. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/20_582-610_komunistickepravo-cz_Grivnova-Grivna_Trestni-proces.pdf.

V důsledku změny politického režimu byl na základě tzv. právnické dvouletky²⁹ v roce 1950 vydán nový trestní zákoník (86/1950 Sb.) a s ním i nový trestní řád (87/1950 Sb.), což znamenalo přechod od středoevropské právní kultury směrem k hodnotám Sovětského svazu a socialistické ideologii, formální ukotvení zásady nemo tenetur bylo ale vcelku zachováno.³⁰ Zásada byla v trestním řádu zakotvena paragrafem 94, odst. 1, jenž zní:

*„Výslech se koná tak, aby podal pokud možno úplný a jasný obraz skutečností závažných pro trestní řízení. K výpovědi nebo k doznání nesmí být obviněný žádným způsobem donucován.“*³¹

Toto ustanovení ale mělo na uplatňování práva v praxi pouze velmi malý dopad. Trestní řád byl nástrojem socialistické ideologie a zbraní pracujícího lidu k úspěšnému vedení boje se zbytky dřívějších vykořisťovatelských tříd.³² Existuje tak nesčetné množství případů, kdy v tomto období byla zejména v přípravném řízení práva obviněného ze strany policejního orgánu a prokuratury potlačována.

Rozdíl mezi stavem de jure a de facto a libovůle orgánů veřejné moci byl natolik patrný, že v roce 1956 bylo na celostátní konferenci KSČ rozhodnuto, že musí dojít ke zjednáání nápravy. Toto rozhodnutí vedlo ještě v témže roce k vydání nového trestního řádu s cílem obnovit dodržování základních zásad trestního práva, a to zejména v přípravném řízení, kde byly excesy nejvíce patrné.³³ *„Nový trestní řád přenáší řadu na první pohled pokrokových novinek, popř. výslovně uvádí procesní postupy, které by měly být samozřejmostí, avšak v minulosti byly hrubě porušovány (zákaz donucovat obviněného k výpovědi, povinnost přezkoumat i přes doznání obviněného všechny okolnosti případu, zákaz sugestivních a kapciózních otázek).“*³⁴

Přijetí ústavního zákona č. 100/1960 Sb. pak vyvolalo potřebu další novelizace, na jejímž základě vznikl zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), který po mnoha novelizacích zůstává platným pramenem trestního práva dodnes. Zejména v období

---

²⁹ Tamtéž, s. 584-585.

³⁰ PEJSKAROVÁ, Adéla. České a československé právní dějiny: pracovní sešit. 1. vydání. Praha: Všehrd, spolek českých právníků, 2016. ISBN 978-80-85305-50-0. s 112.

³¹ Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). § 94. In: Beck-online [právní informační systém] [online]. Praha: C. H. Beck, [cit. 2024-08-20]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzguyf6obxfzygmojufuya#>

³² Rokůsek, F. Nový trestní řád. Socialistická zákonost, 1950, str. 327.

³³ GRIVNA, Stanislav a GRIVNOVÁ, Olga. Trestní proces. In: Komunistické právo v Československu [online]. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009, str. 584-585. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/20_582-610_komunistickepravo-cz_Grivnova-Grivna_Trestni-proces.pdf.

³⁴ GRIVNA, Stanislav a GRIVNOVÁ, Olga. Trestní proces. In: Komunistické právo v Československu [online]. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009, str. 588-589. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/20_582-610_komunistickepravo-cz_Grivnova-Grivna_Trestni-proces.pdf.

normalizace byl ale soulad mezi platným právem a praxí silně narušován státními orgány. Například orgány StB běžně překračovaly zákonný rámec svých pravomocí na základě interních předpisů, jež byly vydávány ministerstvem vnitra za účelem politicky motivovaných represí a sloužily zájmům tehdejšího režimu.³⁵ Tímto vývojem se dostáváme k platné úpravě, jak ji známe dnes. Tomuto tématu se budu dále věnovat v následující kapitole.

2.5. Závěr

Z historického vývoje zásady je patrné, že po mnohá století nejzásadnější roli sehrávala výpověď obviněného a cílem trestního řízení bylo dosáhnout jeho přiznání. Trestí řízení se řídilo inkviziční zásadou a výpověď byla velmi často vynucována, někdy i za použití až nelidských a trýznivých postupů. Trestní proces cílil na co nejrychlejší a nejefektivnější odsouzení obžalovaných, což s sebou neslo vysokou daň v podobě velkého množství justičních omylů. Rád bych ale na závěr této kapitoly ještě zmínil další faktor, který mohl mít na průběh trestního řízení a vývoj práv obviněného zásadní dopad.

Forenzní vědy, kriminalistika a kriminologie jsou dnes v trestním řízení zcela nepostradatelné, avšak několik století zpátky ještě prakticky neexistovaly. Užití forenzních věd se začalo rozvíjet až v 19. století, kdy nejčastěji byla užívána forenzní medicína, ze které postupně vznikaly další forenzní disciplíny.³⁶ Základní kámen daktyloskopie položil až v roce 1823 Jan Evangelista Purkyně, když publikoval studii, ve které se mimo jiné zabýval typy kreseb kožních lišt.³⁷ Alphonse Bertillon byl francouzský policejní důstojník, který přišel se systémem tělesných měření známým jako bertilionáž nebo též antropometrie.³⁸ Tento systém byl na konci 19. století užíván ve Francii k identifikaci pachatelů členěných podle délky hlavy, u nichž bylo provedeno měření několika tělesných parametrů a zahrnut jejich vizuální popis dle

---

³⁵ Polnar, S. *Státní bezpečnost a kultura v letech 1948 až 1989 – právněhistorický pohled. Právněhistorické studie*, 2014, roč. 44, č. 2, s. 62-81. ISSN 0079-4929. Dostupné také z: https://karolinum.cz/data/clanek/1484/PHS_2_2014.62-81.pdf.

„Interní legislativa musela být přísně utajována a mimo rezort nesměla být dále šířena buď vůbec, nebo jen v odůvodněných případech. V důsledku tlaku stranického vedení na prosazování politického a mocenského účelu se její ustanovení a interpretace často přičila obecně závazným předpisům první skupiny. Nezákonosti tajné policie se totiž v drtivé většině vztahovaly na porušení obecných trestněprávních předpisů – zejména trestního zákona a trestního řádu..“

³⁶ JULIAN, Roberta, HOWES, Loene a WHITE, Rob. History of forensic science. In: *The Routledge International Handbook of Forensic Intelligence and Criminology* [online]. 2021. DOI: 10.4324/9780429505782-2. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/367824381_History_of_forensic_science.

³⁷ ČELEDOVÁ, L. a ČEVELA, R. Jan Evangelista Purkyně. Plzeňský lékařský sborník [online]. 2019, roč. 85, s. 75-89. Ústav sociálního a posudkového lékařství, Lékařská fakulta UK v Plzni. Dostupné z: https://karolinum.cz/data/cascislo/7643/PLS_85_2019.pdf#page=75.

³⁸ BRITANNICA, The Editors of Encyclopaedia. Alphonse Bertillon. *Encyclopedia Britannica* [online]. 29. července 2024 [cit. 2024-8-28]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Alphonse-Bertillon>.

vybraných rysů. Tato metoda tak ulehčila identifikaci recidivistů, kteří byli často bez dokladů a pravidelně měnili jména pod kterými vystupovali.³⁹

Takto by se dalo v historii rozvoje kriminalistiky pokračovat, co tímto ale chci ukázat je, že do období tohoto rozvoje byla například zmíněná identifikace v podobných případech, jako je příklad recidivistů z týdeníku Světozor z roku 1896,⁴⁰ prakticky nemožná. V období středověku tak bylo například objasňování vražd v mnohých případech bez užití nepřímých důkazů, jako je svědectví svědků či výpověď podezřelého, v praxi téměř neproveditelné, jelikož neexistovaly prostředky k potírání zločinu, které jsou pro nás dnes samozřejmostí. Tento zoufalý nedostatek nástrojů k objasňování trestné činnosti a prosazování práva ve státu vedl k četnému užívání nucení k sebeobviňování pomocí nejrůznějších způsobů zahrnujících i mučení. Tento nástroj tak i přes jeho naprostou nespolehlivost, která jistě vedla k množství nepravdivých přiznání a justičních omylů, působil dvojsečně také jako prostředek odstrašení k páchání trestných činů. Jelikož toto sebou neslo vysokou cenu v podobě zásahu do základních práv a svobod jednotlivců, se můžeme v druhé polovině devatenáctého století společně s postupným nástupem nových vyšetřovacích metod a technik dočkat nástupu zásady nemo tenetur a jejího uzákonění.

Historický vývoj tak ukazuje na jistou provázanost mezi veřejným zájmem spočívajícím v trestání zločinců a uplatňováním zásady nemo tenetur, když můžeme pozorovat, jak bylo v minulosti přistupováno k neefektivním a z hlediska dnešního náhledu na lidská práva nepřijatelným metodám, ve snaze překrýt nedostatek prostředků k naplňování veřejného zájmu, kterému musela zásada nemo tenetur v jistých obdobích zcela ustoupit.

3. Nemo tenetur v platném právu

3.1. Ústavní základ

V první řadě je v českém právu zásada zakotvena v ústavním pořádku, její ústavní základ spočívá v následujících člancích Listiny⁴¹:

Článek 37 odst. 1 Listiny základních práv a svobod: *„Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.“*

---

³⁹ LEPARĚ, Bohuš. O anthropometickém zjišťování zločinců. Světozor [online]. 31. července 1896, s. 450. [cit. 2024-8-29] Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:ee990ccc-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:45ed4fe4-435e-11dd-b505-00145e5790ea>.

⁴⁰ Tamtéž, s. 451.

⁴¹ Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky – znění od 1. 10. 2021.

Článek 37 tvoří obecnou úpravu zásady nemo tenetur, okruh dotčených subjektů je vyjádřen slovem „Každý“, což dopad zásady dále rozšiřuje kromě fyzických osob i na osoby právnické a je předmětem podrobného zkoumání v judikatuře ÚS.⁴² Dále se Ústavní soud zabýval důležitostí uplatnění zásady také na svědky, přičemž konstatoval, že záleží na subjektivním vnímání svědka, který má právo sám posoudit a rozhodnout se, zda je riziko trestního stíhání pro něj přípustné.⁴³

Zásada je sice částečně upravena jak pro soudní řízení, tak pro řízení správní i na zákonné úrovni, ústavní zakotvení ale zaručuje její uplatnění i v případech, které zákon opomíjí což ostatně opakovaně zdůraznil i Ústavní soud ve své judikatuře, když konstatoval, že *jednou z funkcí Ústavy, zvláště ústavní úpravy základních práv a svobod, je její "prozařování" celým právním řádem. Orgány veřejné moci jsou tak povinny právo interpretovat a aplikovat pohledem ochrany základních práv a svobod.*⁴⁴ Judikatura též zakotvuje ústavní základ pojmu osoby blízké, který je z hlediska zásady klíčový při svědecké výpovědi, čímž tak zaručuje jeho nezměnitelnost podústavními normami.⁴⁵

Článek 40 odst. 4 Listiny základních práv a svobod: „*Obviněný má právo odeprít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.*“

Toto ustanovení dále navazuje na výše uvedený čl. 37 odst. 1, ale již se zaměřuje na obviněného jako na subjekt této úpravy. Celý tento článek se zabývá trestním řízením a komentářová literatura v tomto ustanovení shledává vztah speciality vůči článku 37 LZPS co se zásady nemo tenetur týče.⁴⁶

Dále považuji za vhodné uvést i článek 40 odst. 2 Listiny: „*Každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena.*“

Zde je ukotvena zásada presumpce nevinny. Jak je možné vidět v historické části práce, nucení k sebeobviňování v minulosti šlo ruku v ruce s presumpcí viny, kdy obviněný byl nucen prokázat svou nevinu, aby se mohl vyhnout mučení. Samotná zásada nemo tenetur ze své podstaty nemůže být prosazována v prostředí, kde neplatí zásada presumpce nevinny. Již samotnou nutností prokázat svou nevinu pod hrozbou trestu je totiž obviněný nucen k výpovědi a tím i k možnému sebeusvědčení. Prosazování presumpce nevinny je tak nezbytnou

⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2006, sp. zn. III. ÚS 451/04.

⁴³ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 12. 1997, sp. zn. III. ÚS 149/97.

⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 23.06.2005 sp. zn. II. ÚS 255/05.

⁴⁵ WAGNEROVÁ, E ., ŠIMÍČEK, V ., LANGÁŠEK, T ., POSPÍŠIL, I ., CHALUPOVÁ, M ., KILIAN, P ., PROCHÁZKA, V ., TOMKOVÁ, M . et al. *Listina základních práv a svobod: Komentář.* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-8-28]. ASPI_ID KO2_1993CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X.

⁴⁶ Tamtéž.

komponentou pro řádné uplatňování zásady *nemo tenetur*. Z této zásady dále plyne zásada *in dubio pro reo* neboli „v pochybnostech ve prospěch obviněného“, která stanovuje povinnost soudu v případě důvodných pochybností o otázce viny rozhodnout ve prospěch obviněného.⁴⁷ Když se nad touto zásadou zamyslíme, můžeme z ní a *contrario* vyvodit, že nemůže existovat povinnost obviněného k tomu, aby sám sebe usvědčoval, jelikož by tím bylo důkazní břemeno přeneseno v rozporu s touto zásadou právě na osobu obviněného. K podobnému závěru můžeme dospět za použití důkazu opaku i rozbořem čl. 40 odst. 3 Listiny, kdy lze z práva na obhajobu vyvodit, že též doznání je výlučným právem obviněného.⁴⁸

3.2. Zákonná úprava

Nyní jsme prošli ústavní základ, na kterém tato zásada v našem právním řádu fakticky stojí, a dostáváme se k předpisům, které tuto zásadu provázejí a upravují její projevy v jednotlivých institutech trestního práva.

Ze zmíněných předpisů je pro tuto práci relevantní zejména zákon 141/1961 Sb. (Trestní řád dále Tr. ř.). Přesto, že zásada *nemo tenetur* není výslovně uvedena v § 2 Trestního řádu, T. Ryger ve své kvalifikační práci dospívá k závěru, že někteří akademici a akademičky ji mezi základní zásady trestního řízení řadí, a to na základě argumentace, že § 2 Trestního řádu je demonstrativního charakteru, nebo dané odůvodňují tím, že tuto zásadu lze podřadit pod zásadu *presumpce nevinny*, která v § 2 Tr. ř. uvedená je.^{49, 50}

Jelikož se vybranými instituty dotčenými zásadou *nemo tenetur* budu zabývat v následující kapitole práce, bylo by zbytečné zde uvádět výčet dotčených zákonných ustanovení. Dopad zásady je totiž velmi široký a v trestním řízení se projevuje na institutech jako je výpověď, konfrontace, rekognice, prověrka na místě, identifikační úkony, použití agenta a mnoha dalších institutech vztahujících se k dokazování. Nadto je zásada dále zastoupena i ve správním právu.

---

⁴⁷ SKŘEJPEK, Michal, PÚRY, František. *In dubio pro reo*. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009).

⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 22.02.2006 sp. zn. I. ÚS 671/05.

⁴⁹ Ryger, T. (2023). *Zásada nemo tenetur se ipsum accusare*. [Diplomová práce]. Univerzita Karlova v Praze. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/186390> str. 5.

⁵⁰ JELÍNEK, Jirí a kol: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 9. vydání. Praha: Leges, 2022, ISBN: 978-80-7502-637-8 str. 615.

3.3. Nemo tenetur v judikatuře

Jelikož zásada nemo tenetur není u nás v zákoně výslovně definována, ani nejsou přesně vymezeny její hranice, je jasné, že mnoho odpovědí na otázky související se zásadou lze nalézt pouze v judikatuře. Zásada nemo tenetur je u nás předmětem mnohých nálezů ústavního soudu, ale jelikož se těmito podrobněji zabývám v následující kapitole, tak v této kapitole bych rád poukázal zejména na judikaturu zahraniční. Zásada byla mnohokrát projednávána jak před Soudním dvorem Evropské unie (dále taky SDEU), tak před Evropským soudem pro lidská práva (dále taky ESLP). Zde je tedy několik stěžejních rozhodnutí, které nejvíce formovaly vývoj zásady nemo tenetur v evropském právu.

3.3.1. Saunders vs. Spojené království

Ernest Saunders byl generálním ředitelem společnosti Guinness PLC (public limited company), která se v roce 1986 ucházela o převzetí společnosti Distillers Company PLC. Společnost Guinness soutěž o akvizici nakonec vyhrála, následně však vyšlo najevo, že při získávání společnosti Distillers Company došlo k porušování zákona, když byla uměle zvyšována hodnota akcií společnosti Guinness. Na základě podezření z výše uvedeného byl Saunders spolu s dalšími obviněnými vyšetřován inspektory ministerstva průmyslu ve Spojeném království. Tito inspektoři mohli v řízení pokládat otázky, na něž byli obvinění povinni odpovídat. Saunders byl později obviněn z několika trestných činů včetně falšování účetnictví a krádeže. V průběhu řízení před soudem byli proti Saundersovi použity jeho odpovědi, které poskytnul během výslechu inspektorů. Saunders tedy tvrdil, že došlo k porušení zásady nemo tenetur a snažil se zpochybnit výpověď, jež poskytnul inspektorům, když byl nucen vypovídat pod hrozbou značné pokuty, nebo dokonce až dvouleté uvěznění za opovržení soudem.

Evropský soud pro lidská práva dal Saundersovi za pravdu a konstatoval, že při vyšetřování došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále taky EÚLP).⁵¹ Zásada nemo tenetur totiž není v EÚLP přímo zahrnuta, ale lze ji považovat za implicitní součást práva na spravedlivý proces. Soud dále konstatoval, že nezáleží na tom, zda odpovědi přímo vedly k jeho usvědčení. I přesto že neobsahovaly doznání viny, stačilo, že v řízení byly použity proti Saundersovi. Konkrétně se

---

⁵¹ Sdělení č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X.

jednalo o jeho vědomosti o nelegálních platbách, které při akvizici společnosti Distillers probíhaly. Další problém který ESLP shledal, byl, že inspektoři prováděli své vyšetřování ve správních rovině, přičemž tak nebyli povinni Saundersovi poskytovat stejná procesní práva, která by měl v trestním řízení. Štrasburský soud tedy konstatoval, že jakékoliv důkazy, které byly získány v rozporu se zásadou nemo tenetur nemohou být použity v trestním řízení.

Spojené království ve věci argumentovalo, že veřejný zájem na objasnění složitých finančních podvodů odůvodňuje použití nucení k získání informací od klíčových osob a tím i zajištění potřebných důkazů. ESLP ale tento argument odmítl s tím, že vyšší efektivita vyšetřování finančních podvodů není dostatečným ospravedlněním pro porušení základních práv obviněného.

Soud tak rozhodl, že bylo porušeno Saundersovo právo na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 EÚLP a přiznal mu právo na náhradu nákladů řízení. Saunders dále požadoval i náhradu nemajetkové újmy, ale ESLP ji nepřiznal s tím, že samotné narovnání jeho práv je dostatečnou satisfakcí.⁵²

3.3.2. Jalloh vs. Německo

V tomto případě se jedná o občana Republiky Sierra Leone jménem Abu Bakaha Jalloh, jehož případem se ESLP zabýval v roce 2006. Policie Jalloha sledovala při prodeji drog, kdy se před dopadením Jalloh rozhodnul spolknout malé balení kokainu, a pokusil se tak vyhnout jeho zajištění policií. Německé úřady následně nařídili lékařský zákrok, při kterém mu bylo pomocí nasogastrické sondy podáno emetikum (lék, jehož účelem je vyvolání zvracení), s cílem dosažení vyvržení balíčku obsahující kokain, k čemuž následně došlo. SDEU v této věci spatřuje více excesů, jedním z nich je porušení čl. 3 EÚLP, kdy podle něj došlo k disproporcionálnímu nelidskému a ponižujícímu zacházení s obviněným. Pro účely této práce se ale spíše budu zabývat argumentací o porušení čl. 6 EÚLP, tedy práva na spravedlivý proces spočívající v nucení obviněného k sebeobviňování. Soud ve věci konstatoval, že zmíněný úkon je nesporně zásahem do tělesné integrity, vykonán proti vůli obviněného. Tento je dle SDEU nepřijatelný a nelze použít k získání důkazů, a to nezávisle na tom, o jak závažnou trestnou činnost se jedná.

Německo oponovalo, že tato metoda byla zároveň v zájmu pachatele ve vztahu k jeho zdraví, jelikož plastový obal, ve kterém byl kokain zabalen, mohl samovolně prasknout a

---

⁵² Evropský soud pro lidská práva. Saunders proti Spojenému království. Rozsudek ze dne 17.12.1996, číslo případu: 19187/91. Dostupné z: https://mezisoudy.cz/databaze-judikatury/detail-rozhodnuti/229e9004-717c-11ee-8ac4-cced40779481_saunders.

způsobit obviněnému újmu na zdraví nebo dokonce až smrt. Soud ale k tomuto argumentu příliš nepřihlédl, protože se zdravotní experti neshodli na tom, zda je podání emetik nasogastrickou sondou vhodnou metodou pro vyřešení dané zdravotní situace, jelikož i sama nasogastrická sonda zaváděná do žaludku mohla způsobit perforaci obalu, a tím ohrozit zdraví obviněného. Podání emetik tedy podle SDEU přimělo Jalloha se aktivně podílet na zajištění důkazů proti jeho vůli.

Evropský soud tedy uznal, že zásada *nemo tenetur* se nevztahuje pouze na výpovědi, ale i na fyzické důkazy získané donucením. Dále shledal, že volba metody k extrakci balíčku s drogou je zcela v rozporu s principem proporcionality, jelikož stejného výsledku bylo možné dosáhnout bez zásahu do práv obviněného, kdy stačilo počkat, než předmětný balíček vyjde z trávicího ústrojí obviněného sám.⁵³

3.3.3. Funke vs. Francie

Jean-Gustave Funke – německý občan žijící ve Francii byl prověřován francouzskými celními úřady pro nezákonné uchovávání zahraničních peněžitých prostředků. Celníci v jeho domě provedli domovní prohlídku a zabavili několik složek dokumentů včetně jeho bankovních výpisů. Funke ale následně odmítl s francouzskými úřady dále spolupracovat a předat další požadované dokumenty, za což mu následně francouzské úřady uložily pokutu a finanční postih za každý den, kdy byl pan Funke v prodlení s vydáním dokumentů.

Stěžovatel pan Funke namítal, že jednání francouzských úřadů je v rozporu s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, konkrétně s jejím článkem 6 obsahujícím právo na spravedlivý proces a článkem 8 upravujícím právo na respektování soukromí.

ESLP ve svých závěrech shledal rozpor mezi francouzským celním řádem a čl. 6 EÚLP, kdy francouzské úřady v průběhu vyšetřování sice postupovaly v souladu se zmíněným zákonem, což ale nic nemění na právu stěžovatele obrátit se na Štrasburský soud pro porušení Úmluvy. Soud dále poukazuje na skutečnost, že celní orgány měly k dispozici prostředky, kterými se mohly pokusit opatřit dokumenty bez nucení obviněného k součinnosti⁵⁴ a konstatuje, že ani „*zvláštní rysy celního práva nemohou ospravedlnit takovéto porušení práva každého, „kdo je obviněn z trestného činu”, v mezích samostatného významu tohoto výrazu*

---

⁵³ Evropský soud pro lidská práva. Jalloh proti Německu. Rozsudek velkého senátu ze dne 11. července 2006. Aplikace č. 54810/00. Dostupné online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76307>.

⁵⁴ Evropský soud pro lidská práva. Funke vs Francie. Rozsudek ze dne 25. 2. 1993, sp. zn. 10828/84. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=njuwexzrhe4tmxzrgvpxgytsmvzq&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search#>.

zakotveného v článku 6, aby mlčel a nepřispíval k obvinění sama sebe. Proto byl článek 6 odst. 1 EÚLP porušen.“⁵⁵ Evropský soud tak zde jasně vymezuje, že ani veřejný zájem na vyšetřování hospodářské kriminality nemůže být bezbřehým ospravedlněním pro zásahy do práva nebýt nucen k sebeobviňování.

ESLP tedy rozhodl, že Francie porušila článek 6 Úmluvy, když byl obviněný prostřednictvím pokuty nucen k sebeobviňování a dále také článek 8 Úmluvy tím, že u obžalovaného byla učiněna domovní prohlídka, jež nebyla podložena soudním rozhodnutím ale pouze rozhodnutím celního úřadu. Francie tedy byla odsouzena k zaplacení škody a náhrady nákladů řízení.^{56, 57}

4. Nemo tenetur v trestním a správním řízení

4.1. Nemo tenetur vs. veřejný zájem v identifikačních úkonech

Začnu nejméně formální fází přípravného řízení, kdy dochází k objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že mohl být spáchán trestný čin. Dle § 158 Tr. ř. je „*policejní orgán povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin.*“ Přesto, že se jedná o nejméně formální fází přípravného řízení, neznamená to, že zásada nemo tenetur na tuto fází nedopadá. Dopad zásady lze velmi dobře pozorovat například u tzv. identifikačních úkonů, zvláštního druhu ohledání, při kterém dochází k odebrání vzorků a jinému zkoumání lidského těla. § 114 Tr. ř. dělí tyto úkony do následujících kategorií: prohlídka těla, odběr krve nebo obdobný úkon a úkony potřebné ke zjištění totožnosti osoby.⁵⁸ V následujících oddílech ale tyto úkony rozdělím tak, jak je dělí judikatura Ústavního soudu, a to podle intenzity zásahu do tělesné integrity.

---

⁵⁵ Tamtéž, § 44.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ VARENIINOVÁ, Sandra. Princip nemo tenetur se ipsum accusare ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. epravo.cz [online]. 2. února 2016 [cit. 22-09-2024]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/princip-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare-ve-svetle-judikatury-evropskeho-soudu-pro-lidska-prava-92244.html>.

⁵⁸ Herczeg, Jiří. Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2010, 1-2, s. 39. ISSN 1210-6348.

4.1.1. Prohlídka těla a jiné obdobné neinvazivní úkony

Tělesné prohlídce je dle § 114 trestního řádu povinen se podrobit každý, je-li nezbytně nutné zjistit, zda jsou na jeho těle přítomny stopy nebo následky trestného činu. Jedná se tedy o poměrně znatelný zásah do zásady *nemo tenetur*, kdy na těle podezřelého policisté hledají stopy, mnohdy s cílem usvědčení podezřelého. Zásada *nemo tenetur* tak zde stojí proti veřejnému zájmu spočívajícímu jak v objektu konkrétního trestného činu, tak v širším zájmu na objasňování trestných činů, popřípadě přestupků, a zájmu společnosti na spravedlivém potrestání pachatele. Není tedy divu, že se touto problematikou již mnohokrát zabýval Ústavní soud. Ve stanovisku pléna z roku 2010 Ústavní soud shledal, že na úkony „*spočívající v sejmutí pachové stopy, odebrání vzorku vlasů a bukálního stěru, jejichž cílem je získání objektivně existujících důkazů pro forenzní vyšetření, a které nevyžadují aktivní jednání obviněného či podezřelého, ale toliko strpění jejich provedení, nelze pohlížet jako na úkony, jimiž by byl obviněný či podezřelý donucován k ústavně nepřijatelnému sebeobviňování.*“⁵⁹ Ústavní soud tak opakovaně ve své judikatuře potvrzuje, že ustanovení § 114 Tr. ř. není v rozporu s články 37 a 40 Listiny. Právě bukální stěr byl v minulosti předmětem úvah ústavního soudu a nebylo zcela jasné, zda se dá považovat za neinvazivní úkon. Proto se také Ústavní soud právě na tento úkon zaměřuje a poukazuje na to, že „*bukální stěr spočívá v setření povrchu vnitřní plochy ústní dutiny tamponem ze sterilní normalizované odběrové soupravy, přičemž není nutné dotčené osobě otvírat ústa, ale pouze postačí „odchlípení“ spodního rtu, který je následně z vnitřní strany setřen*“ a označuje tuto metodu jako neinvazivní a bezbolestnou, která nemůže ohrozit zdraví dané osoby. Tuto stejnou úvahu lze rovněž uplatnit na další projevy fyziologických funkcí, jako je odběr dechu, moči nebo vzorku hlasu.⁶⁰

4.1.2. Odběr krve a úkony související se zásahem do tělesné integrity

Naproti tomu lze odlišit také metody, které judikatura považuje za invazivní. Jedná se zejména o odběr krve a obdobné úkony, při kterých dochází k zásahu do lidské integrity.⁶¹ Odstavec 4 ustanovení paragrafu 114 Tr. ř. u těchto úkonů neumožňuje užití donucovacích prostředků pro překonání odporu dané osoby, tak jako tomu je u úkonů neinvazivních.

---

⁵⁹Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 30.11.2010 sp. zn. Pl. ÚS - st. 30/10 - 1.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Herczeg, Jiří. Zásada „*nemo tenetur*“ a práva obviněného v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2010, 1-2, s. 40. ISSN 1210-6348.

Spojením „zásah do lidské integrity“ se judikatura odkazuje na čl. 7 odst. 1 Listiny jež zaručuje nedotknutelnost osoby.⁶² Tím že do této situace vstupuje základní právo člověka, je v oblasti, kde jinak převažuje veřejný zájem nad zásadou nemo tenetur, vytvořená hranice, kterou již nelze překročit nezávisle na tom, jak vážný veřejný zájem proti němu stojí. Tato výjimka z možnosti orgánu činném v trestním řízení překonávat odpor podezřelých, který je mnohdy veden jejich snahou zabránit OČTŘ v získání důkazních prostředků pro usvědčení jednoznačně není bezbřehá a nenabízí příležitost se snadno odporem vyhnout například odběru krve a zlepšit tak své procesní postavení. Odkaz na nedotknutelnost osoby totiž ničeho nemění na skutečnosti, že daná osoba je ze zákona povinna se krevnímu testu podrobit pod hrozbou pořádkové pokuty dle §66 Tr. ř., kterou se budu zabývat v následujícím oddílu. Na odpor, jenž nelze odůvodnit například nebezpečím pro zdraví myslí také zákon o provozu na pozemních komunikacích,⁶³ který řidiči ukládá v § 5 odst. 1 písm. f povinnost podrobit se vyšetření. Co je z hlediska zásady nemo tenetur zajímavé, je že za tento přešůpek podle § 125c odst. 1 písm. c zákona o provozu na pozemních komunikacích lze uložit v souladu s následujícími ustanoveními poměrně drakonickou pokutu 25 000 - 75 000 Kč, zákaz řízení v rozsahu 18 až 36 měsíců a 6 trestných bodů. Tento trest ukládaný v přešůpkovém řízení navíc nevyklučuje další trestní odpovědnost. Zásada ne bis in idem se neuplatní, jelikož skutková podstata je zcela odlišná od trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky.⁶⁴ Odmítnutí podstoupení odběru krve je tak de facto sankciováno domněnkou ovlivnění alkoholem.⁶⁵ I když z čistě formálního hlediska sankce s ovlivněním alkoholem spojena není, tak z praktického pohledu v tomto případě dochází de facto k nepřímému omezení presumpce nevinny, kdy trest za odmítnutí spolupráce s orgánem policie může mít za následek vyšší sankci než trest za řízení pod vlivem alkoholu v přešůpkovém řízení. Nastává tedy situace, ve které je schopnost OČTŘ prosazovat veřejný zájem na ukládání trestů za jízdu pod vlivem návykových látek fakticky omezena. Z hlediska zásady nemo tenetur je zkouška dechu hraničně přípustná i přesto, že foukání do dechového analyzátoru spočívá v konání podezřelého, neboť se Ústavní soud vyjádřil, „že zásada nemo tenetur se ipsum accusare se týká zejména aktivní činnosti, za kterou se však nepovažuje vykonání normálních fyziologických funkcí, tedy například odběr dechu nebo moči (viz

---

⁶² Usnesení senátu Nejvyššího soud ČR ze dne 27.04.2011 sp. zn. 7 Tdo 88/2011 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-9]. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X.

⁶³ Zákon č. 361/2000 Sb. Zákon o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu).

⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.04.2011, sp. zn. 8 Tdo 78/2011. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/nscr/8-tdo-78-2011>.

⁶⁵ HANZEL, Petr. K povinnosti podstoupit odběr krve při silniční kontrole. epravo.cz [online]. 6. září 2023 [cit. 19-09-2024]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-povinnosti-podstoupit-odber-krve-pri-silnicni-kontrole-116454.html>.

stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10“.⁶⁶ Navíc se jedná o neinvazivní úkon, při němž nedochází k zásahu do lidské integrity (viz výše). I když v této situaci tedy je de jure možné, aby OČTŘ dle ustanovení § 114 odst. 4. překonal odpor podezřelého, tak v případě podezřelého, který klade aktivní odpor nelze v praxi zabránit, aby při zkoušce dechu neobstruoval tak, že dechový analyzátor nebude schopen spolehlivě určit obsah alkoholu v dechu.

OČTŘ jsou tak při prosazování veřejného zájmu z jedné strany omezeny faktickou nemožností překonání odporu obviněného a z druhé strany nemožností překročit ústavně chráněnou nedotknutelnost osoby, a nemohou tedy vynutit test krve. Takový stav by vedl k tomu, že zákaz řízení pod vlivem návykových látek by nebylo možné fakticky vymáhat, což by narušilo nejen jeho smysl, ale i princip právního státu. Jelikož je takový stav nepřipustný, bylo nezbytné, aby zásada nemo tenetur ustoupila veřejnému zájmu a zákonodárce stanovil trest za odmítnutí spolupráce s orgánem policie srovnatelný, ne-li vyšší, než jaká je sankce při usvědčení podezřelého z přestupku. Lze zde tak nalézt podobnost mezi tímto postupem a například tresty za neposlušnost soudu, jež byly zavedeny Josefem II. v Obecném soudním řádu kriminálním (viz oddíl 2.3.), i když při tomto srovnání byla míra zásahu do lidských práv v období konce 18. století mnohonásobně větší.

4.1.3. Udělení pořádkové pokuty za odmítnutí strpět odběr

Pořádková pokuta v trestním řízení slouží jako prostředek k zajištění nerušeného průběhu procesních úkonů.⁶⁷ Je tedy nástrojem donucení subjektu k plnění povinností, jež jsou ukládány na základě zákonného zmocnění. Paragraf 66 Tr. ř. uvádí:

„Kdo přes předchozí napomenutí ruší řízení nebo kdo se k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu chová urážlivě nebo kdo bez dostatečné omluvy neuposlechne příkazu nebo nevyhoví výzvě, které mu byly dány podle tohoto zákona, může být předsedou senátu a v přípravném řízení státním zástupcem nebo policejním orgánem potrestán pořádkovou pokutou do 50 000 Kč.“

V kontextu této problematiky lze zmocnění OČTŘ k zákonné výzvě spatřovat v § 114 odst. 1-3. Odstavec 5 zmíněného ustanovení dokonce výslovně uvádí nutnost poučení v podobě upozornění na možné uložení pořádkové pokuty a případné překonání odporu. Institut

---

⁶⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 14.07.2015 sp. zn. III. ÚS 1285/15 - 1 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-20]. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X.

⁶⁷ GRÍVNA, Tomáš. Pořádková pokuta v trestním řízení. In: HENDRYCH, Dušan a kol. Právnícký slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

pořádkové pokuty je bohatý na judikaturu Ústavního soudu, jelikož při jejím užití vždy dochází ke kolizi ústavně chráněného práva na pokojné užívání majetku a veřejného zájmu na zajištění řádného průběhu trestního řízení.⁶⁸ K těmto základním hodnotám se dále připojí další, v závislosti na okolnostech konkrétního případu. Ke kolizi mezi pořádkovou pokutou a zásadou *nemo tenetur* se komentářová literatura vyjadřuje, že „Uložení pořádkové pokuty nelze vynucovat na osobě podezřelé či obviněné součinnost při opatrování důkazů proti ní samé, a tedy ji nutit k sebeobviňování v trestním řízení.“⁶⁹

V minulých stoletích bylo užívání prostředků srovnatelných s pořádkovou pokutou jedním z nejužívanějších nástrojů nejen k zajištění nerušeného průběhu řízení, ale také k urychlení objasňování trestné činnosti. V dnešní době je ale nezbytné vždy pečlivě posuzovat proporcionalitu a pečlivě vážit všechny dotčené ústavně chráněné hodnoty. Konkrétně ve spojení s § 114 je problematika určení převažující hodnoty v případě pořádkové pokuty velmi komplikovaná, což lze vyvodit i z následujícího vývoje judikatury. Ústavní soud dal v roce 2006 za pravdu stěžovateli, kterému byla uložena pořádková pokuta 50 000 Kč podle § 66 Tr. ř. za to, že odmítl poskytnout, respektive svou součinností umožnit odběr srovnávací pachové stopy jako důkaz v řízení, kde byl veden jako podezřelý. Ústavní soud tehdy poměrně překvapivě shledal ústavní stížnost jako důvodnou. Ústavní soud argumentoval zejména výkladem Listiny, EÚLP a judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Zejména zdůraznil rozhodnutí *J.B. vs. Švýcarsko* ze dne 3.5.2001, kde evropský soud dovozuje zásadu *nemo tenetur* z čl. 6. Úmluvy a označuje právo nepřispívat k vlastnímu obvinění za „jádro pojmu spravedlivého procesu.“ Ústavní soud se tak v tomto nálezu nezabýval samotnou povinností strpět odběr pachové stopy, ale právě udělením pořádkové pokuty.⁷⁰ Ústavní soud následujícím nálezem pod sp. zn. III. ÚS 655/06 dále potvrdil tento trend v uplatňování zásady *nemo tenetur*, což v některých skutkových případech omezilo schopnost OČTŘ vymáhat ustanovení § 114 a s tím i veřejný zájem na prosazování platného práva. Zákodárce tak na tuto situaci reagoval, když novelou č. 321/2006 Sb.⁷¹ byl do § 114 Tr. ř. přidán odstavec 4., který policejnímu orgánu umožňuje překonání odporu podezřelého nebo obviněného (viz výše).⁷² Ani toto však nevedlo

---

⁶⁸ DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-18]. ASPI_ID KO141_1961CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 22.02.2006 sp. zn. I. ÚS 671/05 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-22]. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X.

⁷¹ Čl. 1 bod 3 zákona č. 321/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁷² Herczeg, Jiří. Zásada „*nemo tenetur*“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2010, 1-2, s. 40. ISSN 1210-6348.

ke zmírnění napětí mezi výše zmiňovanými hodnotami, jelikož „s uzákoněním možnosti odběru biologických materiálů i proti vůli obviněných a podezřelých se vyskytly názory o možné protiústavnosti tohoto postupu pro konflikt se základními lidskými právy a svobodami, konkrétně byl namítán rozpor se zásadou nemo tenetur se ipsum accusare.“⁷³

K ustálení praxe spojené s pořádkovou pokutou dle § 114 Tr. ř. nepomohla ani skutečnost, že Ústavní soud zde neindikoval protiústavnost zmíněného ustanovení o pořádkové pokutě a nenavrhl plénu podle ust. § 78 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu zrušení právního předpisu, ale o protiústavnosti rozhodoval pouze v konkrétních případech.⁷⁴

Toto období provázené nejistotou ukončilo až o čtyři roky později stanovisko pléna Ústavního soudu Pl. ÚS - st. 30/10, které jsem již výše zmiňoval ve spojitosti s prohlídkou těla, a které se tak stalo jedním z nejvýznamnějších pramenů judikatury spojené se zásadou nemo tenetur u nás. Tímto stanoviskem tak byly překonány výše zmíněné nálezy a Ústavní soud stanovil, že pořádková pokuta je přípustná pod podmínkou, že dojde k poučení podle odst. 5 §114 Tr. ř., přičemž je k možnosti uložení pořádkové pokuty současně nezbytné splnění předpokladu, že daný úkon není dle přílehlavé judikatury sám o sobě nepřipustným zásahem do zásady nemo tenetur. K tomu je nezbytné, aby důkaz, který je získáván na základě výše zmíněného ustanovení Tr. ř., existoval nezávisle na vůli podezřelého. Zároveň se ze strany OČTŘ při získávání takového důkazu musí jednat o postup, který obviněný pouze snáší a při němž je tělo obviněného pouze pasivním objektem.⁷⁵ Pro úplnost ještě doplním, jak již bylo zmíněno, že aktivní činnost spočívající v umožnění takového úkonu, stejně jako projevy základních životních funkcí jako například dýchání nejsou judikaturou považovány za překročení zásady nemo tenetur.

4.2. Vydání věci

Ve srovnání s instituty v předchozích oddílech, v nichž bylo posouzení proporcionality a převažujícího zájmu poměrně složité až sporné, se institut vydání věci může zdát jako zjevný zásah do práva nebýt nucen k sebeobviňování. V praxi ale nastávají situace, kdy policejní orgán

---

⁷³ KOŽINA, Jiří. Právní aspekty využití analýzy DNA pro identifikační účely. Praha: Služba kriminální policie a vyšetřování. [online] [cit. 2024-8-29] str. 9 Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/kozina-pdf.aspxs>.

⁷⁴ Tamtéž s. 10.

⁷⁵ Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 30.11.2010 sp. zn. Pl. ÚS - st. 30/10 - 1 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-22]. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X. Body 23 - 24.

svou pravomoc v důsledku restriktivního výkladu zásady překročí,⁷⁶ a ve snaze o co nejrychlejší objasnění trestné činnosti tak právo garantované zásadou nemo tenetur obviněnému upře.

Začneme-li od začátku, povinnost vydání věci neboli ediční povinnost je institut upravený v § 78 Tr. ř. a vztahuje se na jakoukoliv věc, která je důležitá pro trestní řízení, vyjma listin u kterých to zvláštní zákon zakazuje (§99 Tr. ř.). Vyzvaná osoba je povinna předat věc orgánu činnému v trestním řízení.⁷⁷ Zásada nemo tenetur ale dopadá na toto řízení tak, že v případě osoby, u níž trestní řízení nepochybně směřuje k jejímu obvinění, nebo v případě, že už jí obvinění bylo sděleno, nelze vydání věci vymáhat pomocí pořádkové pokuty podle § 66 Tr. ř.⁷⁸ Institut vydání věci tak sám osobě není zásahem do zásady nemo tenetur, neboť je na rozhodnutí obviněného, zda věc v reakci na výzvu vydá či nikoliv, a opětovně udávám, že je zcela na obviněném, jakou strategii obhajoby zvolí. Je to právě ono spojení tohoto institutu s institutem pořádkové pokuty, které je z hlediska zásady nemo tenetur nepřijatelné, jelikož se tak pod hrozbou sankce po obviněném vyžaduje aktivní volní činnost, která může mít za následek jeho odsouzení.⁷⁹

Otázkou tedy je, zda tímto není způsoben neproporcionální zásah do veřejného zájmu, při kterém by OČTŘ neměli žádnou účinnou alternativu podobně jako v případě urputného odmítání testu na přítomnost alkoholu. Odpověď lze nalézt v trestním řádu, a to hned v následujícím paragrafu. Paragrafem 79 Tr. ř. je upraven institut odnětí věci, dalo by se tak říct, že se jedná o ustanovení s podobným smyslem jako čtvrtý odstavce paragrafu 114 Tr. ř., kdy v případě odmítnutí výzvy může v zákonem stanovených případech orgán činný v trestním řízení překonat odpor obviněného tím, že věc odejme. Jedná se tak o ústavně souladnou alternativu, jíž může být naplněn jak veřejný zájem, tak účel trestního řízení podle §1 odst. 1 Tr. řádu. Uplatňování paragrafu 79 Tr. ř. přitom není porušením zásady nemo tenetur, jelikož on sám není při tomto úkonu nucen k aktivní činnosti přispívající k jeho usvědčení.⁸⁰ Do ustanovení paragrafu 78 Tr. ř. byl novelou provedenou zákonem č. 55/2017 Sb. přidán třetí odstavce, který je s nejvyšší pravděpodobností reakcí na výše zmíněnou judikaturu a litera

---

⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 23.06.2005 sp. zn. II. ÚS 255/05 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-10-3]. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X.

⁷⁷ ŠÁMAL, Pavel. Ediční povinnost. In: HENDRYCH, Dušan a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 402/05.

⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 23.03.2006 sp. zn. III. ÚS 644/05 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-23]. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X.

⁸⁰ Tamtéž.

zákona nyní přímo odkazuje na zásadu nemo tenetur, když uvádí: „*Nikoho nelze nutit, aby předložil nebo vydal věc, jež může sloužit jako důkaz proti němu nebo proti jeho osobě blízké.*“⁸¹

4.3. Vydání věci právnickou osobou

K poukázání na to, jak velký význam má otázka veřejného zájmu pro možnost uplatňování zásady nemo tenetur, bych rád použil ještě jeden příklad, a to uplatnění zásady na právnické osoby.

Dne 1. 1. 2012 u nás došlo k zásadnímu posunu v chápání právnických osob a jejich trestní odpovědnosti, když byl vydán zákon o odpovědnosti právnických osob. Po této změně vyvstalo v souvislosti se zásadou velké množství otázek k tomu, jak ji v praxi prosazovat, když za právnickou osobu jednájí fakticky osoby fyzické (jednání právnické osobě vytýkatelné) a právo plynoucí ze zásady nemo tenetur je v trestním řízení za právnickou osobu realizováno jejím opatrovníkem. Klíčová proto byla judikatura ESLP, která při porušení principu nemo tenetur přiznala právnickým osobám právo domáhat se ochrany u Evropského soudu pro lidská práva. Tento závěr ESLP se opírá zejména o čl. 6 Úmluvy, ve kterém je obecně zakotveno právo na spravedlivý proces.⁸² V rozsudku Fortum proti Finsku ESLP konstatuje, že článek 6 Úmluvy se na osoby právnické vztahuje stejným způsobem jako na osoby fyzické.⁸³ Podobným způsobem se vyvíjí rovněž judikatura Soudního dvora Evropské unie, která platnost zásady vyvozuje z čl. 48 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie.⁸⁴

Zajímavá situace ale nastává v případě, že se přesuneme do oblasti správního práva a konkrétně práva na ochranu hospodářské soutěže s nímž může také být spojen trestný čin dle §248 Trestního zákoníku (zákona č. 40/2009 Sb.). V této problematice totiž opět dochází k situaci, kdy je zásada nemo tenetur převážena zájmem společnosti, který by byl jinak jen velmi obtížně prosaditelný. Z judikatury SD EU je klíčový rozsudek ve věci Orkem vs. Komise Evropských společenství (označení užívané před rokem 1993 dnes nahrazené pojmem Evropská komise), kde soudní dvůr na základě výše zmíněného ustanovení LZPEU a čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech rozhodl, že Komise je oprávněna

---

⁸¹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) § 78 odst. 3. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-27]. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X.

⁸² ČEP, David. Nad možnostmi uplatnění principu nemo tenetur v podmínkách trestní odpovědnosti právnických osob. Právní rozhledy, 2017, č. 2, str. 48-57.

⁸³ Evropský soud pro lidská práva. Fortum Oil a Gas Oy proti Finsku. Rozhodnutí ze dne 12. listopadu 2002, č. 32559/96. Dostupné z: https://mezisoudy.cz/databaze-judikatury/detail-rozhodnuti/221014c8-717c-11ee-8ac4-cced40779481_fortum-oil-a-gas-oy.

⁸⁴ ČABRÁDEK, Josef. Uplatnění zásady nemo tenetur se ipsum accusare v trestním řízení vedeném proti právnické osobě. Bulletin advokacie, 2022, č. 10, s. 36-41.

vymáhat po právnické osobě vydání všech nezbytných informací, zahrnujících veškeré skutečnosti, které jsou jí známy a požadovat zpřístupnění dokumentů, které má právnická osoba k dispozici. Soudní dvůr v citovaném rozsudku sice přiznává právo nebýt nucen k sebeobviňování, ale jen v omezené míře, kdy podnik nemusí poskytnout odpovědi na otázky, které by mohly být považovány za přiznání viny.⁸⁵ Obdobně se SD EU vyjádřil i ve svém dalším rozsudku, a to tak, že „*přiznání absolutního práva nevypovídat, jehož se domáhá žalobkyně, by totiž zašlo za hranice toho, co je nezbytné pro zachování práva na obhajobu podniků, a představovalo by pro Komisi neodůvodněnou překážku v plnění jejího poslání dbát na dodržování pravidel hospodářské soutěže na společném trhu, které je jí svěřeno čl. 89 Smlouvy o ES*“.⁸⁶

Ucelený pohled SD EU na věc pak soudní dvůr uvádí ve svém rozhodnutí ve věci Komise Evropských společenství vs. SGL Carbon AG: „*právo zcela nevypovídat, kterého se dovolává právnická osoba na podporu toho, že nemusela odpovědět na žádnou žádost o informace, nemůže být uznáno. Uznání takového práva by totiž šlo nad rámec toho, co je nezbytné pro ochranu práv obhajoby podniků a představovalo by neodůvodněnou překážku plnění úkolu Komise dbát na dodržování pravidel hospodářské soutěže na společném trhu. Právo nevypovídat může být přiznáno pouze, pokud by byl dotyčný podnik povinen poskytnout odpovědi, kterými by byl veden k tomu, že by připustil existenci svého protiprávního jednání, jehož existenci má prokázat Komise.*“⁸⁷ Výše uvedené tedy lze pro množství věcí, ve kterých Soudní dvůr EU rozhodl obdobně, nepochybně považovat za ustálenou praxi.

Dále lze uvést například stanovisko Generálního advokáta soudního dvora EU, který se v souvislosti k výše zmíněné problematice vyjádřil, že práva plynoucí ze zásady nemo tenetur se nevztahují na informace, které existují nezávisle na vůli podezřelého.⁸⁸

I když tato rozhodnutí Soudního dvora EU přímo nedopadají na trestní řízení v českém právu, mohou mít zásadní význam pro tvorbu judikatury a otevírají dveře k přípustnosti ústupků v oblasti, kde objektem je ochrana hospodářské soutěže. Podobně tomu tak je i v oblasti správního práva. Dovolím si citovat závěr Městského soudu v Praze (dále jen Městský soud) ze

---

⁸⁵ Soudní dvůr Evropské unie. Rozsudek Soudního dvora ze dne 18. října 1989, Orkem v. Komise Evropských společenství, věc C-374/87. EUR-Lex [online]. [cit. 22. 9. 2024]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61987CJ0374>.

⁸⁶ ČABRÁDEK, Josef. Uplatnění zásady nemo tenetur se ipsum accusare v trestním řízení vedeném proti právnické osobě. Bulletin advokacie, 2022, č. 10, s. 36-41.

⁸⁷ Soudní dvůr Evropské unie. Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. ledna 2006 k věci Komise Evropských společenství proti SGL Carbon AG, věc C-301/04 P. EUR-Lex [online]. [cit. 22. 9. 2024], bod 66. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:62004CJ0301>.

⁸⁸ ČABRÁDEK, Josef. Uplatnění zásady nemo tenetur se ipsum accusare v trestním řízení vedeném proti právnické osobě. Bulletin advokacie, 2022, č. 10, s. 36-41.

dne 17. 4. 2014, který ve věci č. j. 7 A 57/2011–127 uvedl: „*Pokud by subjekty podléhající dohledové pravomoci České národní banky měly oprávnění její výzvy podle § 8 zákona o dohledu ignorovat s poukazem na zásadu zákazu sebeobviňování, dohledová činnost České národní banky by se stala prakticky zcela bezzubou, neboť by fakticky nedisponovala žádnými pravomocemi, jak tuto činnost efektivně vykonávat.*“⁸⁹ Nejvyšší správní soud dal následně Městskému soudu v tomto zcela za pravdu, přičemž uvedl výše zmíněné závěry Soudního dvora Evropské unie i přesto, že se tato věc netýkala ochrany hospodářské soutěže a konstatoval, že závěry Soudního dvora lze aplikovat i pro širší právní oblast správního trestání.⁹⁰

Tento příklad tak potvrzuje vzorec nakládání se zásadou *nemo tenetur*, kdy soudy zásadu uplatňují v největším možném rozsahu tam, kde toto neohrozí jiné ústavně chráněné hodnoty. Co ale nejčastěji tvoří překážku v uplatňování zásady *nemo tenetur* v absolutním slova smyslu je stav, kdy orgánům veřejné moci schází prostředky, kterými by mohly práva a povinnosti vynucovat.

---

⁸⁹ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 17. dubna 2014, č. j. 7 A 57/2011–127.

⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11.08.2015 sp. zn. 6 As 159/2014 - 52 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-24]. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X.

Závěr

Zásada *nemo tenetur se ipsum accusare* sehrává v moderním procesu klíčovou roli a dopadá na široké množství institutů v celém trestním řízení. Než se ale zásada stala běžnou součástí právních systémů založených na demokracii, prošla turbulentním vývojem. S výjimkou prvních zmínek o zásadě, jež pocházely z biblického Starého zákona a byly uplatňovány v židovském soudnictví prvního století př. Kr., byla zásada po většinu období známého vývoje zcela přehlížena. V prostředí procesu založeném na inkvizičním principu, kde neplatila zásada presumpce nevinoty, nemohl princip *nemo tenetur* správně fungovat, jelikož předpoklad viny obviněného sám o sobě nutil k výpovědi. Cílem inkvizičního procesu bylo dosáhnout co nejrychlejšího doznání a usvědčení, přičemž byly často užívány prostředky, jejichž účel spočíval právě ve vynucení výpovědi. Tyto prostředky taktéž působily silným odstrašujícím účinkem, ale byly zatíženy zjevnou neefektivitou spočívající v získávání velkého množství nepravdivých výpovědí a enormním zásahem do lidských práv. Dle zjištění uvedených v oddílu 2.5. k tomuto stavu přispěla skutečnost, že v dané době neexistovaly nástroje k získávání přímých důkazů, jaké známe dnes. A lze konstatovat, že zavedení dnešního standardu práv obviněného v období středověku by pravděpodobně vedlo k paralýze tehdejšího státního zřízení pro jeho neschopnost objasňovat trestnou činnost a trestat její pachatele.

Zásada *nemo tenetur* není v našem ústavním pořádku výslovně upravena jako celek, namísto toho musí být vyvozována z článku 37 odst. 1 a článku 40 odst. 4 Listiny a to z práva na odepření výpovědi, které je spíše projevem zásady a o poznání užším pojmem, než je zásada samotná. Judikaturou je pak vyvozována za užití poměrně složitě extenzivního výkladu ustanovení upravujících například právo na spravedlivý proces a princip presumpce nevinoty.

Na zákonné úrovni je zásada v našem právním řádu roztříštěna do mnoha dílčích ustanovení, které více upravují jednotlivé dopady zásady než zásadu samotnou. Dalo by se tedy říct, že na laika může zásada působit zmatečně. Takový stav je z hlediska lidských práv a právní jistoty nežádoucí, obzvláště když se jedná o institut upravující práva pachatelů běžné trestné činnosti, kteří mnohdy nejsou schopni orientovat se v komplexní judikatuře. Vzniká tak situace, kdy osoby podezřelé ze spáchání trestného činu mohou jen velmi obtížně poznat rozsah svých práv. Tomu dále nepomáhá fakt, že zásada *nemo tenetur* široce dopadá na úkony, které jsou mnohdy prováděny dříve, než má podezřelý příležitost poradit se s advokátem. Téměř každý občan České republiky ví, že má právo odepřít výpověď, ale dovolím si tvrdit, že málokdo ví, zda je povinen vydat věc či podstoupit odběr krve. Takový podezřelý jen stěží může v průběhu identifikačního úkonu uprostřed noci nastudovat relevantní judikaturu. Dochází tak k situacím,

že podezřelý ani neví, že může součinnost odmítnout. Zůstává tak často na policejním orgánu, aby dohlížel na důsledné naplňování zásady nemo tenetur přímo při provádění daných úkonů. Problémem je, že v případě zásady nemo tenetur je judikatura někdy tak složitá, že ani onen hlídkující strážmistr s ní pravděpodobně nebude seznámen. Zásada nemo tenetur je navíc příslušníky policie často vnímána spíše negativně, jelikož mnohdy z jejich pohledu zasahuje do veřejného zájmu a komplikuje objasňování trestné činnosti. Jakkoliv tomuto pohledu příslušníků policie rozumím, tak spoléhat na to, že budou postupovat v souladu se zájmem podezřelého na udržení jeho přestoupení v tajnosti, je přinejmenším naivní.

Ke zlepšení této situace by bylo vhodné celistvě upravit zásadu nemo tenetur a zařadit ji mezi zásady uvedené v trestním řádu. Dále by bylo vhodné u ustanovení upravujících konkrétní instituty zahrnout poznatky judikatury a alespoň vymezit přibližnou hranici mezi aktivním přispíváním k vlastnímu usvědčení a pasivním strpěním úkonů. Nejedná se totiž o specifické a raritní situace, u kterých by bylo přirozené ponechat úpravu nuancí na judikatuře, ale o nejběžnější úkony s velmi četným výskytem. Vystává pak další otázka, zda by samotná informovanost podezřelých o způsobech, kterými se mohou argumentací zásadou nemo tenetur vyhnout důkazním prostředkům, nenarušila rovnováhu mezi veřejným zájmem a zásadou nemo tenetur a nevyvolala tak nutnost změny praxe pro neschopnost OČTŘ efektivně prosazovat účel zákona uvedený v § 1 Tr. ř. Jelikož by se ale jednalo o spekulaci, ponechám tuto otázku k zamyšlení čtenáře.

Na základě analýzy uvedené v práci je patrné, že to v jakém rozsahu lze zásadu nemo tenetur prosazovat zjevně není závislé na hodnotě objektu konkrétního trestného činu. Kdyby tomu tak bylo, dalo by se říci, že ochrana lidského života má nejvyšší hodnotu, a tedy lze například v případě vraždy obviněnému upřít jeho právo nebýt nucen k sebeobvinění.⁹¹ V období raného novověku byl tento přístup zcela běžný, kdy práva a povinnosti obviněného přímo závisela na závažnosti činu, který měl spáchat. Jelikož je tento přístup v rozporu s principem presumpce nevinny, je dnes zcela nepřipustný. V dnešní době je často přímou protiváhou zásady nemo tenetur schopnost státní moci zajistit vymahatelnost jednotlivých ustanovení zákona a nutnost poskytnout příslušným orgánům nástroje k výkonu a vymáhání práva a naplnění smyslu právních norem (§ 1 Tr. ř.). Výsledkem této situace je tak stav, kdy i objekt jako ochrana hospodářské soutěže, který je z etického hlediska zjevně níže postavený než ochrana lidského života, může vyvolat nutnost většího ústupu zásady nemo tenetur pro absenci prostředků k objasňování trestné činnosti která tento objekt ohrožuje.

---

⁹¹ Evropský soud pro lidská práva. Gäfgen versus Německo. Rozsudek ze dne 1. června 2010, č. 22978/05. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-99015%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-99015%22]}).

Lze předpokládat, že rychlý vývoj zásady bude pokračovat i v budoucnu. Dostupnost nových technických prostředků, s jejichž pomocí bude například možné zjistit přesný obsah alkoholu v krvi či dechu i bez nutnosti podezřelého učinit dlouhý výdech do dechového analyzátoru, nebo při zavedení nástrojů, které umožní státním orgánům efektivní získání potřebné dokumentace ve správním řízení o porušení práva o hospodářské soutěži bez jakékoliv součinnosti podezřelé právnické osoby, způsobí, že se judikatura opět posune dále k extenzivnějšímu výkladu zásady a dojde tak k dalšímu rozšíření práv obviněného. Teoreticky tak toto směřování může pokračovat až k absolutnímu pojetí zásady nemo tenetur, kdy k důkazům, jež budou osobou poskytnuty v její neprospěch, nebude v otázce viny přihlíženo a budou zohledněny pouze při zkoumání vztahu osoby k trestnému činu, jež má dopad na výši ukládaného trestu. V případě že by k takovému vývoji došlo, by se pojetí zásady opět přiblížilo k původní úpravě v židovském právu, kde měla zásada absolutní povahu.

Na závěr práce lze konstatovat, že to v jakém rozsahu může být zásada nemo tenetur uplatňována, mnohdy záleží na konkrétních prostředcích, které mají státní orgány pro naplnění zájmu společnosti a účelu zákona k dispozici. V konkrétních případech trestního práva je pak nezbytné pečlivě uplatňovat zásadu proporcionality s ohledem na to, aby bylo právo nebýt nucen k sebeobviňování uplatňováno v maximální možné míře tak, aby zároveň nenarušilo zájem společnosti a účel trestního řízení spočívající v náležitém zjištění trestných činů a spravedlivému potrestání jejich pachatelů.

Seznam použitých zkratk

Zásada nemo tenetur – Zásada nemo tenetur se ipsum accusare

Tr. ř. – Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

ÚS – Ústavní soud

Listina – Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

LZPS – Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

EÚLP – Evropská úmluva o lidských právech

OČTŘ – Orgány činné v trestním řízení, resp. orgán činný v trestním řízení

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

SDEU – Soudní dvůr Evropské unie

Pl. ÚS-st. – Plénum Ústavního soudu – stanovisko

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

AUGUSTINUS, Aurelius. De civitate Dei. str. 394.

BRITANNICA, The Editors of Encyclopaedia. Alphonse Bertillon. Encyclopedia Britannica [online]. 29. července 2024 [cit. 2024-8-28]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Alphonse-Bertillon>.

BRITANNICA, The Editors of Encyclopaedia. Sanhedrin [online]. Encyclopedia Britannica, 14. červen 2024 [cit. 2024-07-20]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/sanhedrin>

COHEN, Abraham. Everyman's Talmud: The Major Teachings of the Rabbinic Sages. [online]. New York: Harper & Brothers, 1949, s. 314. Dostupné z: <https://archive.org/details/abraham-cohen-everymans-talmud.-the-major-teachings-of-the-rabbinic-sages/page/314/mode/2up?q=sanh>

ČABRÁDEK, Josef. Uplatnění zásady nemo tenetur se ipsum accusare v trestním řízení vedeném proti právnické osobě. Bulletin advokacie, 2022, č. 10.

ČELEDOVÁ, L. a ČEVELA, R. Jan Evangelista Purkyně. Plzeňský lékařský sborník [online]. 2019, roč. 85, s. 75–89. Ústav sociálního a posudkového lékařství, Lékařská fakulta UK v Plzni. Dostupné z: https://karolinum.cz/data/cascislo/7643/PLS_85_2019.pdf#page=7

ČEP, David. Nad možnostmi uplatnění principu nemo tenetur v podmínkách trestní odpovědnosti právnických osob. Právní rozhledy, 2017, č. 2.

DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád: Komentář. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-18]. ASPI_ID KO141_1961CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X.

DURDÍK, Tomáš. Právo útrpné [online]. Sdružení Hradu na Malši, [cit. 2024-09-07]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20070219024744/http://www.hradynamalsi.cz/akce.html>

GŘIVNA, Stanislav a GŘIVNOVÁ, Olga. Trestní proces. In: Komunistické právo v Československu [online]. 1. vydání Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009, str. 585. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/20_582-610_komunistickepravo-cz_Grivnova-Grivna_Trestni-proces.pdf.

GŘIVNA, Tomáš. Pořádková pokuta v trestním řízení. In: HENDRYCH, Dušan a et. al. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

HANZEL, Petr. K povinnosti podstoupit odběr krve při silniční kontrole. epravo.cz [online]. 6. září 2023 [cit. 19-09-2024]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-povinnosti-podstoupit-odber-krve-pri-silnicni-kontrole-116454.html>.

Herczeg, Jiří. Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2010, 1-2, s. 39. ISSN 1210-6348.

HLAVÁČKOVÁ, Soňa. Slovníček základních pojmů a textů k římskému právu. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 85. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1421/podzim2014/LJBcA02a/um/slovnicek.pdf>.

J. M. Pražák, F. Novotný, J. Sedláček, Latinsko-český slovník k potřebě gymnasií a reálných gymnasií, 15. vydání, Praha 1941, str. 1200-1201.

JULIAN, Roberta, HOWES, Loene a WHITE, Rob. History of forensic science. In: The Routledge International Handbook of Forensic Intelligence and Criminology [online]. 2021. DOI: 10.4324/9780429505782-2. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/367824381_History_of_forensic_science.

KOŽINA, Jiří. Právní aspekty využití analýzy DNA pro identifikační účely. Praha: Služba kriminální policie a vyšetřování. [online] [cit. 2024-8-29] Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/kozina-pdf.aspx>

LEPAŘ, Bohuš. O anthropometrickém zjišťování zločinců. Světozor [online]. 31. července 1896, s. 450. [cit. 2024-8-29] Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:ee990ccc-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:45ed4fe4-435e-11dd-b505-00145e5790ea>.

LOWELL, A. Lawrence. The Judicial Use of Torture. Part I. Harvard Law Review [online]. 1897, roč. 11, č. 4, str. 220–233 [cit. 2024-08-09]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/1321315>

MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010,. Leges ISBN 978-80-87212-39-4.

MATES, Pavel a PÚRY, František. Zákaz nucení k sebeobviňování [online]. Advokátní deník, 27. března 2019 [cit. 2024-09-20]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/03/27/zakaz-nuceni-k-sebeobvinovani/>.

MUSIL, Jan, Princip nemo tenetur. In FENYK, Jaroslav a kol, Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. 1. vydání. Praha, 2007

MUSIL, Jan. 4/2009: Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare) [online]. Ministerstvo vnitra ČR, 2009 [cit. 2024-08-09]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>.

PEJSKAROVÁ, Adéla. České a československé právní dějiny: pracovní sešit. 1. vydání. Praha: Všehrd, spolek českých právníků, 2016. ISBN 978-80-85305-50-0.

Polnar, S. Státní bezpečnost a kultura v letech 1948 až 1989 – právněhistorický pohled. Právněhistorické studie, 2014, roč. 44, č. 2, s. 62-81. ISSN 0079-4929. Dostupné také z: https://karolinum.cz/data/clanek/1484/PHS_2_2014.62-81.pdf.

ROGAL, Klaus. Der Beschuldigte als Beweismittel gegen sich selbst. Berlin: Duncker & Humblot, 1977. ISBN 978-3-428-03780-3

Rokůsek, F. Nový trestní řád. Socialistická zákonnost, 1950.

Sanhedrin. Sefaria. [online] [cit. 20-08-2024] Dostupné z: <https://www.sefaria.org/Sanhedrin.9b.8?lang=bi>.

SKŘEJPEK, Michal, PŮRY, František. In dubio pro reo. In: HENDRYCH, Dušan et. al. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

ŠÁMAL, Pavel. Ediční povinnost. In: HENDRYCH, Dušan a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

VARENIINOVÁ, Sandra. Princip nemo tenetur se ipsum accusare ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. epravo.cz [online]. 2. února 2016 [cit. 22-09-2024]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/princip-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare-ve-svetle-judikatury-evropskeho-soudu-pro-lidska-prava-92244.html>

WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I., CHALUPOVÁ, M., KILIAN, P., PROCHÁZKA, V., TOMKOVÁ, M. et al. Listina základních práv a svobod: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-8-28]. ASPI_ID KO2_1993CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.[paywall]

2. Seznam použitých právních předpisů

Karel V. Constitutio Criminalis Carolina. Svatá říše římská 1532

Zákon č. 119/1873 Ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního [online] Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjyg4zv6mjrhexgg3brfuya#>

Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In: Beck-online [právní informační systém] [online]. Praha: C. H. Beck, [cit. 2024-08-20]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzguyf6obxfzygmojufuya#>

Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky – znění od 1. 10. 2021.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

Zákon č. 361/2000 Sb. Zákon o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu)

Zákon č. 321/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

3. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2006, sp. zn. III. ÚS 451/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 12. 1997, sp. zn. III.ÚS 149/97.

Nález Ústavního soudu ze dne 23.06.2005 sp. zn. II. ÚS 255/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 22.02.2006 sp. zn. I. ÚS 671/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 402/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 23.03.2006 sp. zn. III. ÚS 644/05

Usnesení Ústavního soudu ze dne 14.07.2015 sp. zn. III. ÚS 1285/15 - 1 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-20]. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X.

Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 30.11.2010 sp. zn. Pl. ÚS - st. 30/10 - 1.

Usnesení senátu Nejvyššího soud ČR ze dne 27.04.2011 sp. zn. 7 Tdo 88/2011 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-9]. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11.08.2015 sp. zn. 6 As 159/2014 - 52 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-24]. Dostupné z: www.aspi.cz. [paywall] ISSN 2336-517X.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.04.2011, sp. zn. 8 Tdo 78/2011. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/nscr/8-tdo-78-2011>

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 17. dubna 2014, č. j. 7 A 57/2011–127.

Soudní dvůr Evropské unie. Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. ledna 2006 k věci Komise Evropských společenství proti SGL Carbon AG, věc C-301/04 P. EUR-Lex [online]. [cit. 22. 9. 2024], bod 66. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:62004CJ0301>

Soudní dvůr Evropské unie. Rozsudek Soudního dvora ze dne 18. října 1989, Orkem v. Komise Evropských společenství, věc C-374/87. EUR-Lex [online]. [cit. 22. 9. 2024]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61987CJ0374>

Evropský soud pro lidská práva. Saunders proti Spojenému království. Rozsudek ze dne 17.12.1996, číslo případu: 19187/91. Dostupné z: https://mezisoudy.cz/databaze-judikatury/detail-rozhodnuti/229e9004-717c-11ee-8ac4-cced40779481_saunders

Evropský soud pro lidská práva. Jalloh proti Německu. Rozsudek velkého senátu ze dne 11. července 2006. Aplikace č. 54810/00. Dostupné online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76307>

Evropský soud pro lidská práva. Funke vs. Francie. Rozsudek ze dne 25. 2. 1993, sp. zn. 10828/84. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document->

view.seam?documentId=njuwexzrhe4tmxzrgvpxgytsmvzq&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search#

Evropský soud pro lidská práva. Fortum Oil a Gas Oy proti Finsku. Rozhodnutí ze dne 12. listopadu 2002, č. 32559/96. Dostupné z: https://mezisoudy.cz/databaze-judikatury/detail-rozhodnuti/221014c8-717c-11ee-8ac4-ccd40779481_fortum-oil-a-gas-oy

Evropský soud pro lidská práva. Gäfgen versus Německo. Rozsudek ze dne 1. června 2010, č. 22978/05. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%2201-99015%22%5D%7D>

Zásada nemo tenetur se ipsum accusare

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá zásadou nemo tenetur se ipsum accusare a jejím vztahem k veřejnému zájmu na objasňování trestné činnosti a ukládání trestů jejím pachatelům. Práce se zabývá jak historickým a teoretickým základem, ze kterého zásada vychází, tak jejími praktickými dopady na trestní řízení.

První kapitola práce je úvodem do pochopení samotného pojmu zásady nemo tenetur se ipsum accusare a jeho možných překladů, které dodnes mají vliv na vývoj v judikatuře.

Druhá kapitola poskytuje vhled do historického vývoje zásady na evropském kontinentu a mapuje její kořeny, jež sahají až do dob starověku. V jejím závěru jsou z historických dat vyvozeny závěry směřující k porozumění průběhu vývoje zásady a posouzení možného vlivu rozvoje kriminalistických disciplín a technického pokroku na její uplatňování.

Třetí kapitola je zaměřena na současnou úpravu zásady počínaje jejím zakotvením v českém ústavním pořádku, zejména pak úpravou článků Listiny základních práv a svobod, ze kterých je zásada odvozována. Dále se stručně zabývá úpravou zásady na zákonné úrovni a rozebírá vybranou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, která je zásadní k pochopení výkladu zásady z článku 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv.

Čtvrtá kapitola na několika vybraných institutech rozebírá problematiku kolize zásady nemo tenetur s dalšími zásadami a hodnotami. Za použití přílehlavé judikatury Ústavního soudu se zaměřuje na uplatňování principu proporcionality mezi nimi. Dále zkoumá, jaké další skutečnosti dopadají na utváření mezí zásady v jednotlivých institutech, což je klíčové pro hlubší porozumění fungování zásady.

Závěrečná část práce obsahuje vyhodnocení poznatků učiněných v práci a poukazuje na souvislosti mezi zásadou nemo tenetur a veřejným zájmem. Práce rozebírá skutečnosti, které měly dopad na vývoj zásady i její současnou podobu, přičemž současně nabízí zamyšlení nad jejím budoucím vývojem a možnostmi zlepšení jejího právního zakotvení a aplikace.

Klíčová slova: nemo tenetur se ipsum accusare, veřejný zájem, spravedlivý proces

Nemo tenetur se ipsum accusare principle

Abstract

This thesis explores the principle of *nemo tenetur se ipsum accusare* and its relation to the public interest in the investigation of crimes and the imposition of penalties on offenders. The thesis addresses both the historical and theoretical foundations of the principle, as well as its practical implications for criminal proceedings.

The first chapter introduces the concept of *nemo tenetur se ipsum accusare*, along with its various possible translations, which continue to influence the development of jurisprudence to this day.

The second chapter provides an insight into the historical development of the principle on the European continent, tracing its origins back to ancient times. It concludes with an analysis of historical data aimed at understanding the evolution of the principle and assessing the potential influence of advancements in forensic disciplines and technological progress on its application.

The third chapter focuses on the current legal framework of the principle, starting with its incorporation into the Czech constitutional order, particularly through the articles of the Czech Charter of Fundamental Rights and Freedoms from which the principle is derived. It also briefly examines its statutory regulation and analyzes selected case law from the European Court of Human Rights, which is crucial for understanding the interpretation of Article 6 of the European Convention on Human Rights.

The fourth chapter writes about the issue of conflict between the *nemo tenetur* principle and other legal principles and values, using relevant case law from the Czech Constitutional Court to explore the application of the principle of proportionality between them. It also examines additional factors that shape the boundaries of the principle in specific legal institutes, which is essential for a deeper understanding of how the principle functions.

The concluding section of the thesis evaluates the findings and highlights the connections between the *nemo tenetur* principle and the public interest. It discusses the factors that have influenced the development of the principle and its current form, while also offering reflections on its future development and potential improvements in its legal codification and application.

Key words: *nemo tenetur se ipsum accusare*, public interest, fair trial